

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud

Erfaringer fra tilsynet

Efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud
Erfaringer fra tilsynet

2022

Design: Center for Kommunikation og Presse

Denne publikation kan ikke bestilles.

Der henvises til webudgaven.

Publikationen kan hentes på:

www.uvm.dk

Børne- og Undervisningsministeriet

Departementet

Frederiksholms Kanal 21

1220 København K

Indhold

Indledning	4
Information til efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud.....	5
1. Tilsynene.....	5
2. Påbud og henstillinger.....	6
• Stå mål med-kravet i fagene	7
• Tysk som obligatorisk fag	8
• Fritagelser for fag	9
• Evaluering.....	9
• Prøveafholdelse	10
3. Vejledning om mulighed for prøve i dansk og matematik	11

Indledning

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet har gennemført to tematiske tilsyn på efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud.

Denne erfaringsopsamling drejer sig om begge tilsyn. Her omtales de generelle erfaringer med skolernes overordnede problemstillinger og de forhold, der har givet anledning til påbud og henstillinger. Her beskrives også, hvilke regler der ligger til grund for styrelsens vurderinger, samt hvilke mulige løsninger der er på nogle af skolernes problemstillinger inden for lovgivningens rammer. Styrelsen har ved nogle af punkterne givet eksempler på, hvordan efterskolerne har valgt at efterleve påbuddene.

Derudover vil styrelsen benytte lejligheden til at vejlede om den nye mulighed for at tilbyde prøve i dansk og matematik, som i marts 2022 er vedtaget for efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud. Hæftet er tænkt som et tilbud om information, inspiration og vejledning.

Information til efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud

1. Tilsynene

I 2020/2021 gennemførte styrelsen et todelt tilsyn med stå mål med-kravet i 8. og 9. klasse på syv prøvefri efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud. I 2021/2022 blev et lignende tilsyn lavet med fem prøveafholdende efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud.

○ **Skolernes pædagogiske arbejde med deres elevgrupper**

Det er styrelsens vurdering, at samtlige efterskoler i tilsynet i høj grad arbejder hen imod skoleformens hovedsigte om livsoplysning, folkelig oplysning og demokratisk dannelse og desuden arbejder med elevernes hele menneskelige udvikling og modning samt deres almene opdragelse og uddannelse.

Derudover har styrelsen på mange af skolerne set god praksisfaglig undervisning, hvor faglige mål er opnået gennem konkret og virkelighedsnært arbejde, og hvor elevernes praktiske arbejde har været reelle bidrag til skolen. Som eksempel kan nævnes, at mange elever er med til at lave mad til hele skolen, der er elever, der har hjulpet med at mure en væg, elever, der har solgt varer i en bod eller har udsmykket skolen med egen kunst.

Flere af skolerne har i deres kommunikation med styrelsen understreget udfordringerne forbundet med skolernes målgruppe. En del skoler har oplyst, at de tager imod elever, der har haft det rigtig svært. Eleverne har i mange tilfælde haft dårlige oplevelser i deres hidtidige skolegang, særligt hvis de har været forsøgt inkluderet, og nogle af eleverne har lidt af skolevægning i en periode, inden de kommer på efterskole. Eleverne er ofte hverken fagligt eller udviklingsmæssigt alderssvarende. Styrelsen har gennem tilsynet fået indblik i, at skolerne ud over den faglige skolegang bruger mange ressourcer på at hjælpe eleverne med praktiske gøremål, på flere skoler er der fx i det daglige skema sat tid af til "almindelig daglig livsførelse", og ikke mindst på at hjælpe eleverne med at opbygge en tro på sig selv og på en god fremtid.

○ **Regler for skoler med undervisningspligtige elever**

På trods af skolernes målgruppe skal efterskoler, der optager elever, der er undervisningspligtige i henhold til folkeskoleloven, tilbyde disse elever en undervisning, som står mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen (stå mål med-kravet), jf. efterskolelovens § 2. Eleverne skal derfor som udgangspunkt modtage undervisning i alle obligatoriske fag.

For de elever, som skolerne modtager tillægstakst 1 eller 2 til, kan skolerne anvende de regler, der fremgår af bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Det betyder bl.a., at skolen kan anvende Fælles Mål fra tidligere klassetrin, end dem eleverne går på, jf. bekendtgørelsens § 10. Det betyder også, at hvis en elev har usædvanligt store vanskeligheder i et fag, således at det ikke skønnes hensigtsmæssigt at

give eleven specialundervisning i faget, kan eleven med forældrenes samtykke fritages for undervisning i dette fag, dog ikke for så vidt angår dansk og matematik, jf. bekendtgørelsens § 13.

2. Påbud og henstillinger

To skoler i tilsynet blev afsluttet uden nogen påbud eller henstillinger. De øvrige skoler har fået et eller flere påbud eller henstillinger eller er blevet varslet om at kan få det. De forhold, der overordnet set har udløst påbud og henstillinger, behandles i det følgende, og er:

- Stå mål med-kravet i hele fagrækken, herunder omfanget af undervisningen, beskrivelser af fagene og målsætninger i fagene
- Tysk som obligatorisk fag
- Fritagelser for fag
- Evaluering af elevens faglige udbytte
- Prøveafholdelse

Her skal der gøres opmærksom på, at et *påbud* er en sanktion efter loven, det vil sige, at et påbud skal følges. En *henstilling* er derimod ikke en sanktion, og henstillinger er derfor af mere vejledende og retningsgivende karakter.

- **Stå mål med-kravet i fagene**

Der er givet påbud til nogle skoler om, at undervisningen i alle fag skal stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen. De pågældende skoler gav i udvalgte fag enten ganske lidt undervisning eller havde utilstrækkelige beskrivelser af fagenes indhold og mål. For de fleste af skolerne gjaldt påbuddene de fag, der ligger ud over dansk, matematik og engelsk. Dvs. idræt, historie, kristendomskundskab, samfundsfag, fysik/kemi, biologi, geografi og tysk eller fransk.

- **Fastsættelse af mål**

Som nævnt indledningsvist skal skoler, der optager elever i den undervisningspligtige alder, tilbyde disse elever en undervisning, der står mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen. Skolen fastsætter for disse elever slutmål for de fagområder, som folkeskolens fagkreds naturligt kan opdeles i, og for folkeskolens obligatoriske emner. Målene skal være sammenlignelige med og af samme kvalitet som kompetencemålene fra Fælles Mål. Hvis skolen ikke selv har fastsat mål, der står mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, gælder de kompetencemål og færdigheds- og vidensområder (Fælles Mål), der er fastsat for undervisning i folkeskolen.

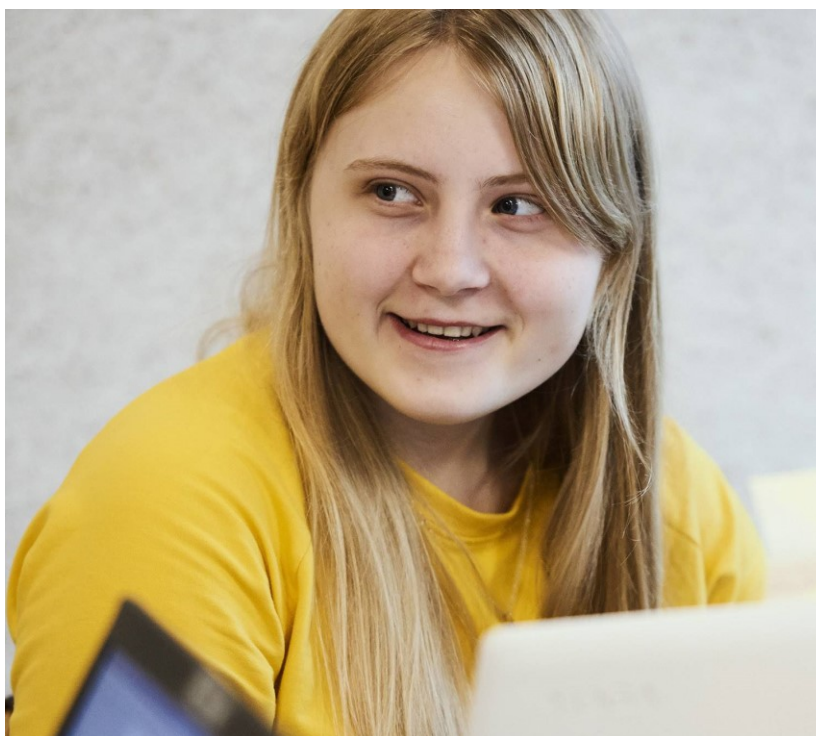
- **Fagområder**

Med beskrivelsen "fagområder, som folkeskolens fagkreds naturligt kan opdeles i", henvises til, at man på frie skoler kan opdele fagene i tre overordnede områder, humanistiske fag, naturvidenskabelige fag og praktiske/musiske fag. Man har som efterskole mulighed for at kalde fagene eller faggrupperne noget andet, end de hedder i folkeskolen.

- **Undervisning på lavere trin**

Som ovenfor nævnt kan skolen, for de elever, der modtages tillægstakst 1 eller 2 til, anvende reglerne i bekendtgørelse om folkeskolens specialundervisning og anden specialpædagogisk bistand. Det fremgår bl.a. af bekendtgørelsens § 10, at undervisningen i specialklasser kan gives eleverne på et lavere klassetrin. Det betyder fx, at man kan undervise elever, der er indskrevet på 8. eller 9. klasse, i fagligt indhold og mål, der almindeligvis hører til mellemtrinnet eller indskolingen. Der kan også undervises hen imod mål, der ligger før de første kompetencemål i indskolingen, fx for elever, hvis kognitive niveau svarer til et før-skole-barns. For fagene fysik/kemi, biologi og geografi i 7.-9. klasse gælder, at der kan anvendes mål fra natur/teknologi, der almindeligvis hører til på 1.-6. klassetrin.

Skolerne i tilsynet har typisk valgt løsninger til at imødekomme påbuddet, hvor de grupperer fysik/kemi, biologi og geografi i ét fag, og historie, samfundsfag og kristendomskundskab i et eller flere andre fag. En del skoler har øget deres timetal i disse fag, enten ved at indføre temauger eller temadage, mens andre har sat flere timer i disse fag ind i det faste skema. Derudover er flere af skolerne gået i gang med at lave tydeligere indholds- og målbeskrivelser af de enkelte fag i indholdsplanen. Mange af skolerne sætter, ud over de overordnede mål for et fag eller en faggruppe, individuelle delmål, der leder frem mod de overordnede mål.

- Tysk som obligatorisk fag

En stor del af skolerne i tilsynene tilbød enten kun tysk som valgfag eller de tilbød slet ikke tysk, og disse skoler fik derfor påbud om at tilbyde faget som et obligatorisk fag.

Faget tysk skiftede status med folkeskolereformen i 2014. Faget havde indtil da været et tilbudsfag, som elever og forældre havde mulighed for at fravælge. Med reformen blev 2. fremmedsprog (tysk eller fransk) obligatorisk, dog med den tilføjelse i folkeskolelovens § 5, stk. 3, at skolens leder, efter samråd med en elevs forældre og lærere, kan fritage eleven for tysk eller fransk fra 7. klasse, hvis det er til elevens bedste. Hvis eleven fritages for tysk eller fransk, skal eleven have anden relevant undervisning i de pågældende timer. Fritagelse for tysk skal således foretages efter en konkret og individuel vurdering af den enkelte elev på baggrund af drøftelser mellem skolens leder, lærere, elev og forældre.

Med folkeskolereformen er udgangspunktet for tysk dermed, at alle elever skal begynde på faget i 5. klasse. Elever har dog mulighed for at blive fritaget efter 7. klasse, og det er skolens leder, og ikke eleven eller forældrene, der beslutter, om en elev skal fritages. Skolens leder skal dog træffe sin beslutning efter inddragelse af forældre og lærere og evt. den kommunale ungdomsindsats (KUI).

På flere af skolerne i tilsynet eksisterede allerede en praksis for at drøfte med en kommende elev og dennes forældre, om eleven skulle have faget eller ej, og disse skoler har også i nogen grad haft erfaring med at lade elever, der ingen forkundskaber havde i tysk, begynde på faget på efterskolen. Disse skoler har ændret deres beskrivelse af faget på deres hjemmeside, så det nu fremgår, at tysk er et obligatorisk fag.

Nogle af de skoler, der ikke havde undervist i faget tidligere, er på baggrund af styrelsens påbud begyndt på det i indeværende skoleår, og de har lavet en procedure for individuelle fritagelser i faget for næste skoleår.

- **Fritagelser for fag**

Enkelte skoler har oplyst styrelsen, at de har fritaget mange elever for fag på baggrund af elevernes specialpædagogiske behov.

Som nævnt har man inden for specialområdet mulighed for at fritage elever for et fag, dog med undtagelse af dansk og matematik. Styrelsen har i den forbindelse påpeget, at fritagelser ifølge loven er en mulighed, hvis en elev har usædvanligt store vanskeligheder i et fag, således at det ikke skønnes hensigtsmæssigt at give eleven specialundervisning i faget. En elev kan derfor kun fritages for fag efter en konkret og individuel vurdering. En skole kan således ikke generelt undlade at undervise i et eller flere fag, selvom flertallet af eleverne måtte have usædvanligt store vanskeligheder med at følge undervisningen. Fritagelse kræver i øvrigt forældrenes samtykke og skal besluttes af skolens leder på grundlag af en pædagogisk-psykologisk vurdering af eleven.

Det er styrelsens generelle vurdering, at alle skolerne i tilsynet har et tæt forældresamarbejde, og at der således sjældent er udfordringer i forhold til forældrenes samtykke om fritagelser for fag. Styrelsen har understreget, at eventuelle fritagelser skal foretages ud fra konkrete vurderinger for de enkelte fag. Samtlige skoler har redegjort for en grundig og udførlig proces i forbindelse med optagelsen af elever. Styrelsen har dog set eksempler på skoler, der manglede viden om og dokumentation for elevens tidligere fritagelser og begrundelser herfor. Det kan skyldes forskellige udfordringer, men styrelsen opfordrer til, at skoler inden indskrivning undersøger, om en elev tidligere har været fritaget for fag, og hvilke begrundelser for fritagelser, der eventuelt fremgår af elevens PPV. Hvis efterskolen vurderer, at den overordnet set er et hensigtsmæssigt skoletilbud for barnet, skal skolen vurdere, om den har mulighed for at give eleven hensigtsmæssig specialundervisning i et givent fag, eller om den vil være nødt til at fritage eleven for et eller flere fag.

- **Evaluerings**

Skolen skal mindst en gang årligt foretage en evaluering af elevernes udbytte af undervisningen. Det fremgår af efterskolelovens § 2, stk. 6. Formålet med evalueringen er at kunne tilrettelægge undervisningen, så den svarer til den enkelte elevs behov og forudsætninger, med det formål at eleven så vidt muligt tilegner sig de kundskaber og færdigheder, der følger af de fastsatte mål.

De fleste skoler i tilsynet havde allerede en fast procedure for evaluering af eleverne. Skolerne foretager typisk meget udførlige beskrivelser og evalueringer inden for elevernes personlige og sociale udvikling, og de fleste skoler noterer også elevens faglige standpunkt i dansk, matematik og engelsk. En stor del af skolerne fik henstillinger om at sikre, at eleverne evalueres i alle fag eller faggrupper inden for de forskellige kompetenceområder i fagene.

De fleste skoler har redegjort for, at de på baggrund af styrelsens henstilling vil udvide deres allerede eksisterende evalueringspraksis, således at der sikres en faglig evaluering i alle fag. De skoler, der er nået længst med dette punkt, har allerede indsendt konkrete eksempler på, hvordan deres evalueringer fremover vil se ud. En skole har indsendt nogle eksempler på en skriftlig plan, der integrerer evaluering i fagene. Her har skolen lavet en oversigt for fagene, hvor den for hvert af fagenes kompetenceområder har nævnt et antal specifikke delmål, der passer til elevens niveau. Dernæst har skolen beskrevet, hvilke konkrete metoder den vil anvende til elevens arbejde med delmålene. Under oversigten har skolen for hvert enkelt fag beskrevet, hvad eleven på tidspunktet for evalueringen mestrer.

En anden skole har valgt at bruge Blooms taksonomi i deres evaluering af elevernes målopfyldelse. Skolen arbejder med et antal delmål under hvert kompetenceområde, og disse er skaleret således, at målene kan opfyldes på to eller flere forskellige niveauer. Eksempelvis har skolen i samfundsfag under kompetenceområdet politik differentieret således, at målet er, at eleven enten "kender til begreber som demokrati og retsstat" eller "kan forklare begreber som demokrati og retsstat". Ved en evaluering vælges det niveau, der passer til eleven.

- **Prøveafholdelse**

De seneste fem år har skoler med samlet særligt undervisningstilbud haft mulighed for at deltage i et forsøg udbudt af Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, der gav elever med visse særlige behov, herunder elever med funktionsnedsættelser, mulighed for alene at aflægge 9.-klasseprøve i fagene dansk og matematik.

Styrelsens tilsyn med de prøveafholdende skoler tyder på, at det for de skoler, der har deltaget i styrelsens forsøg med prøve i dansk og matematik, har været uklart, om de skulle betragte sig som prøveafholdende eller prøvefrie. Derudover har der blandt nogle af skolerne været uklarhed om, hvilke prøver der var omfattet af ordningen.

Det er her vigtigt at understrege, at en efterskole i udgangspunktet er prøveafholdende, og at eleverne således skal aflægge folkeskolens afgangseksamen, prøve på 8. klassetrin og 9.-klasseprøver. Hvis en efterskole ikke ønsker at afholde alle de nævnte prøver, skal skolen meddele Børne- og Undervisningsministeriet, at den ikke afholder prøverne, jf. efterskolelovens § 5 a.

3. Vejledning om mulighed for prøve i dansk og matematik

Det nævnte forsøg udløb ved vinterterminen 2021/22. I marts 2022 er der blevet vedtaget en lovændring, der permanent giver efterskoler og frie fagskoler med samlet særligt undervisningstilbud mulighed for at tilbyde eleverne alene at gå til prøve i dansk og matematik. Lovens hensigt er bl.a. at understøtte, at flere elever får en smidig adgang til erhvervsuddannelserne. De prøver, skolerne kan tilbyde, er således de bundne prøver i dansk, dvs. læsning, retskrivning, skriftlig fremstilling og mundtlig prøve og de bundne prøver i matematik, dvs. matematik uden hjælpemidler og matematik med hjælpemidler.

Muligheden kan bruges af både prøveafholdende skoler og af de skoler, som har meddelt Børne- og Undervisningsministeriet, at skolen ikke afholder folkeskolens prøver. For de prøveafholdende skoler betyder de nye regler, at det fremover vil være enklere at have elever på skolen, der kun skal til de bundne prøver i dansk og matematik, da skolen ikke skal fritage disse elever for øvrige prøver. For de prøvefrie skoler betyder muligheden, at de elever, der er i stand til det, kan afslutte deres grundskoleforløb på skolen med prøve i dansk og matematik.

Det kræver ikke en pædagogisk-psykologisk vurdering at beslutte, at en elev kun skal aflægge prøve i dansk og matematik. Hensigten med ordningen er, at det skal være administrativt lettere end efter de almindelige fritagelsesregler at lade en elev alene gå til prøverne i dansk og matematik.

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet har udarbejdet et særlig tilmeldings-skema, som prøvefrie skoler kan anvende ved tilmelding af elever til folkeskolens 9. klasseprøver i dansk og matematik. Prøveafholdende skoler tilmelder eleverne sammen med skolens øvrige elever, som skal aflægge folkeskolens prøver. Styrelsen sender information om tilmelding til folkeskolens prøver ultimo august 2022.

Mulighederne for at afholde prøver på hhv. prøveafholdende og prøvefrie efterskoler med samlet særligt undervisningstilbud kan opsummeres således:

	På prøveafholdende skoler kan eleverne tilbydes følgende muligheder:	På prøvefrie skoler kan eleverne tilbydes følgende muligheder:
Udgangspunkt	Eleven aflægger de obligatoriske 8.- og 9.-klasseprøver.	Eleven aflægger ikke folkeskolens prøver.
Mulighed for prøve alene i dansk og matematik	Eleven kan aflægge de bundne prøver i dansk og matematik. Eleverne skal ikke fritages for de øvrige obligatoriske 8.- og 9.-klasseprøver. Tilbuddet kan alene gives til elever, der ikke har de nødvendige forudsætninger for at gennemføre flere af folkeskolens prøver.	Eleven kan aflægge de bundne prøver i dansk og matematik og skal ikke fritages for de øvrige obligatoriske 8.- og 9.-klasseprøver. Tilbuddet kan gives til de elever, der har de nødvendige forudsætninger herfor.
Fritagelse for prøve	Hvis eleven kan aflægge flere prøver end de bundne i dansk og matematik, skal eleven fritages for de prøver, eleven ikke aflægger, jf. bekendtgørelse om folkeskolens prøver § 36-42.	

Det vil sige, at en elev på en prøveafholdende efterskole enten kan:

- aflægge prøve i **alle** de obligatoriske prøvefag på 8. – og/eller 9. klassetrin,
- aflægge prøve i **nogle** obligatoriske prøvefag og være fritaget for de prøver, som elever ikke aflægger prøve i, eller
- aflægge prøve i **kun** de bundne prøver i dansk og matematik, uden at skulle være fritaget for at aflægge prøve i øvrige obligatoriske prøvefag.

En elev på en prøvefri efterskole aflægger enten **ingen** prøver eller går **kun** til de bundne prøver i dansk og matematik.

Loven giver ikke mulighed for, at ordningen med FP9 i bundne prøver alene i dansk og matematik udvides til andre fag eller områder. Hvis en skole ønsker at prøve de elever, der følger ordningen, i flere fag eller dele af fag end de bundne prøver i dansk og matematik, kan skolen lave en lokal prøve og evt. lægge beskrivelsen af resultatet som et bilag til elevens afsluttende bevis.

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET